

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

PAŽYMA DĖL X SKUNDŲ PRIEŠ ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIŲ

2020-02-27 Nr. 4D-2019/1-556
Vilnius

SKUNDŲ ESMĖ

1. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje gauti X (toliau vadinama ir – Pareiškėjas) skundai dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus (toliau vadinama ir – Šiaulių TI) pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su jo socialinės rehabilitacijos plano sudarymu ir teikimu teismui.

2. Pareiškėjas skunduose nurodo, kad:

2.1. jis buvo nuteistas iki gyvos galvos, bausmę jau atlieka daugiau nei 25 metai ir norėtų kreiptis į teismą dėl bausmės pakeitimo į terminuotą laisvės atėmimo bausmę, tačiau to negali padaryti, nes niekada nebuvo sudarytas individualus socialinės rehabilitacijos planas ir niekada nebuvo vertintas jo nusikalstamo elgesio rizikos laipsnis;

2.2. 2015-07-02 Vilniaus apylinkės teismo nutartimi buvo perkeltas tolesniam bausmės atlikimui į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją (toliau vadinama ir – Pravieniškių PN), tačiau atvykus į įstaigą nebuvo sudarytas individualus socialinės rehabilitacijos planas, nors toje įstaigoje išbuvo kiek daugiau nei 2 metus;

2.3. šiuo metu yra laikomas Šiaulių tardymo izoliatoriuje, tačiau negali kreiptis į teismą, nes dėl nesudaryto individualaus socialinės rehabilitacijos plano neįmanoma įvertinti jo rizikos laipsnio pokyčio.

3. Pareiškėjas prašo ištirti jo skundų aplinkybes.

TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos tyrimui reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2019-05-27 raštu Nr. 4D-2019/1-556/3D-1254 kreipėsi į Pravieniškių PN direktorių, prašydamas paaiškinti skunde nurodytas aplinkybes. Seimo kontrolierius 2019-06-07 gavo Pravieniškių PN 2019-06-05 raštą Nr. S-13020, kuriame nurodoma:

4.1 „Nuteistasis X į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją atvyko 2015 m. liepos 24 d. iš Lukiškių tardymo izoliatoriaus-kalėjimo. Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos <...> sektoriuje nuteistajam 2016 m. sausio 4 d. buvo atliktas pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas pagal OASys metodiką [...] ir 2016 m. sausio 5 d. buvo sudarytas individualus nuteistojo socialinės rehabilitacijos planas (reg. Nr. 102-8) [...]“

4.2. „Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos

direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. V-313 patvirtintos „Individualaus socialinės rehabilitacijos plano formos ir jos rengimo metodikos“ (toliau tekste – Metodika) 15 p. bei 16 p. numatyta, kad individualų socialinės rehabilitacijos planą naujai į būrį paskirtam nuteistajam, jam dalyvaujant sudaro nuteistųjų būrio, į kurį paskiriamas nuteistasis, viršininkas ir pateikia tvirtinti pataisos įstaigos direktoriui arba jo įgaliojam asmeniui per 10 darbo dienų nuo nuteistojo atvykimo į pataisos įstaigą. Per vieną mėnesį nuo naujai į pataisos įstaigą atvykusio nuteistojo paskyrimo į nuteistųjų būrį dienos atliekamas nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimas. Atsižvelgiant į taikytos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos rezultatus nustatomi kintamieji kriminogeniniai poreikiai, turintys įtakos nusikalstamo elgesio rizikai, parenkamos prevencinės ir / ar intervencinės socialinės rehabilitacijos priemonės ir šia informacija papildomas individualus socialinės rehabilitacijos planas.

Pravieniškių pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje nuteistųjų individualūs socialinės rehabilitacijos planai rengiami vadovaujantis anksčiau minėta metodika. Nuteistajam X pakartotinio nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas pagal OASys metodiką bei individualus socialinės rehabilitacijos planas buvo parengtas vėliau nei numatyta Metodikoje, kadangi, išgaliojus naujiems teisės aktams, Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos <...> sektoriuje minėtus tyrimus reikėjo atlikti daugiau nei 1 200 nuteistųjų ir tai pirmiausia buvo atliekama nuteistiesiems, kuriems buvo suėję Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 157 str. numatyti terminai lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos.“

4.3. „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 167¹ str. numatyta, kad ne mažiau kaip dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikęs nuteistasis gali pateikti bausmę vykdančiai institucijai prašymą dėl kreipimosi į teismą, kad jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme. Bausmę vykdanči institucija, gavusi šio straipsnio 1 dalyje nurodytą nuteistojo prašymą, atlieka nuteistojo socialinį tyrimą ir ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo nuteistojo prašymo gavimo dienos kreipiasi į bausmės atlikimo vietos apygardos teismą su teikimu nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, kai yra pagrindas, pakeisti terminuoto laisvės atėmimo bausme.

Taigi įstatyme numatyta, kad gavus nuteistojo prašymą dėl kreipimosi į teismą, kad jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme, pataisos įstaigai atsiranda pareiga per įstatyme numatytą terminą parengti ir išsiųsti apygardos teismui teikimą, dėl nuteistajam paskirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos pakeitimo į terminuotą laisvės atėmimo bausmę.“

4.4. „Metodikos 9 p. numatyta, jog individualus socialinės rehabilitacijos planas yra tęstinis dokumentas, nuolatos peržiūrimas ir koreguojamas atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir / ar intervencinių socialinės rehabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus. Tai yra, nuteistąjį perkėlus iš vienos pataisos įstaigos į kitą planas yra koreguojamas ir jo vykdymas yra tęsiamas.“

5. Seimo kontrolierius 2019-05-27 raštu Nr. 4D-2019/1-556/3D-1355 kreipėsi į Vilniaus pataisos namų (toliau vadinama ir – Vilniaus PN) direktorių, prašydamas paaiškinti skunde nurodytas aplinkybes. Seimo kontrolierius 2019-06-20 gavo Vilniaus PN 2019-06-20 raštą Nr. 9-6778, kuriame nurodoma:

5.1. „Nuteistajam X [...] 2016-01-05 Nr. 102-8 Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos <...> sektoriuje buvo sudarytas individualus socialinės rehabilitacijos planas (toliau – Planas), kuris yra tęstinis dokumentas, nuolatos peržiūrimas ir koreguojamas atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir / ar intervencinių socialinės rehabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus [...].“

5.2. „Planas sudaromas kiekvienam naujai į pataisos įstaigą atvykusiam nuteistajam (išskyrus tuos atvejus, kai nuteistasis atvežamas iš kitų pataisos namų ir Planas jam jau buvo sudarytas). Plano priemonės aptariamoms su nuteistuoju, nustatomi jų įgyvendinimo terminai atsižvelgiant į nusikaltimo pobūdį, laisvės atėmimo terminą. Nuteistasis savo susipažinimą su

Planu patvirtina parašu. Su nuteistuoju yra nuolat bendraujama žodžiu, tačiau jokie teisės aktai nenumato, kaip dažnai su nuteistuoju turi būti aptariamasi ir vertinamos pataisos Plane surašytos priemonės.“

5.3. „Pažymime, kad LR BVK 167¹ str. 3 d. nurodyta, kad šio straipsnio 2 dalyje numatyta teikime turi būti nurodyti duomenys apie nuteistojo asmenybę ir jo socialinę aplinką, nustatytą nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos lygį ir kriminogeninius veiksniai, atliktos bausmės poveikį nuteistajam (pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, individualiame socialinės reabilitacijos plane nurodytų priemonių vykdymą, elgesį bausmės atlikimo metu), taip pat duomenys apie nusikaltimu padarytos žalos atlyginimą ar pašalinimą, įskaitant duomenis apie nuteistojo turėtas galimybes ją atlyginti ar pašalinti arba objektyvias priežastis, dėl kurių nusikaltimu padarytos žalos atlyginti ar pašalinti nebuvo įmanoma. Vadovaujantis šiuo teisės aktu, nuteistojo Planas reikalingas teismui teikimą dėl bausmės pakeitimo, tačiau Plano nebuvimas neeliminuoja nuteistojo teisės kreiptis į teismą dėl bausmės pakeitimo.“

6. Seimo kontrolierius 2019-05-27 raštu Nr. 4D-2019/1-556/3D-1353 kreipėsi į Šiaulių TI direktorių, prašydamas paaiškinti skunde nurodytas aplinkybes. Seimo kontrolierius 2019-06-20 gavo Šiaulių TI 2019-06-20 raštą Nr. 14/01-8394, kuriame nurodoma:

6.1. „Nuteistasis X į Šiaulių tardymo izoliatorių atvyko 2019 m. kovo 19 d. Nuteistajam buvo taikoma adaptacijos programa bei siekiama išsiaiškinti, kokias reabilitacijos priemones galima pasiūlyti nuteistajam. Naujas individualus socialinės reabilitacijos planas nebuvo sudarytas, vadovautasi 2016 m. sausio 5 d. Pravieniškųjų pataisos namų-atviros kolonijos <...> sektoriuje sudarytu ir X pasirašytu Individualiu nuteistojo socialinės reabilitacijos planu. 2019 m. gegužės 13 d. nuteistajam pagal OASys metodiką buvo atliktas nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimas, kurio metu nustatyta vidutinė rizika (41 balas).“

6.2. „Individualus socialinės reabilitacijos planas sudaromas visiems nuteistiesiems, kurie paliekami Šiaulių tardymo izoliatoriuje atlikti bausmę. Plane surašytos priemonės su nuteistaisiais aptariamasi ir vertinamos plano sudarymo ir vykdymo metu iki planuojamos priemonės vykdymo termino pabaigos. Aptarimas vyksta skirtingu dažnumu, priklausomai nuo priemonės, paprastai kartą per ketvirtį, taip pat nuteistojo pageidavimu.“

6.3. „Individualaus socialinio reabilitacijos plano ir rizikos laipsnio įvertinimo nebuvimas neeliminuoja Pareiškėjo teisės kreiptis į teismą dėl laisvės atėmimo bausmės pakeitimo. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad, vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 167¹ str. 3 d., bausmę vykdančios institucijos teikime turi būti nurodyti duomenys apie nuteistojo asmenybę ir jo socialinę aplinką, nustatytą nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos lygį ir kriminogeninius veiksniai, atliktos bausmės poveikį nuteistajam (pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, individualiame socialinės reabilitacijos plane nurodytų priemonių vykdymą, elgesį bausmės atlikimo metu).“

6.4. „Kiekvieną kartą perkėlus nuteistąjį į kitą įstaigą, vadovaujantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymo „Dėl individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“ Nr. V-313 III skyriaus 9 punktu, planas naujai nesudaromas, nes Individualus socialinės reabilitacijos planas yra tęstinis dokumentas, koreguojamas atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir (ar) intervencinių socialinės reabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus. Vadovaujantis Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo, patvirtinto Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211, 4.2 punktu, nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos gali būti taikomos dirbant su naujai atvykusiais į pataisos įstaigą nuteistaisiais, rengiant juos lygtiniam paleidimui iš pataisos įstaigos, taip pat su nuteistaisiais, siekiant numatyti pasireiškiančią agresiją ir smurtą tiek pataisos įstaigoje, tiek paleidus iš jos bei su nuteistaisiais pagal elgesio pataisos programas, jei jose taip nustatyta.“

6.5. „X prašymas dėl kreipimosi į Šiaulių apygardos teismą su teikimu paskirtą laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos pakeisti į terminuotą laisvės atėmimo bausmę pateiktas 2019 m. balandžio 30 d. Prašymas užregistruotas Nuteistųjų iki gyvos galvos rašytinių pasiūlymų, prašymų (pareiškimų), skundų, peticijų tardymo izoliatoriaus direktoriui žurnale (identifikavimo žymuo <...>). Tą pačią dieną prašymo pateikimo ir registravimo faktą savo parašu patvirtino nuteistasis X.“

6.6. „2019 m. gegužės 24 d. Šiaulių apygardos teismui buvo išsiųstas teikimas X laisvės atėmimo bausmę pakeisti terminuota laisvės atėmimo bausme (reg. Nr. 14/01-7224) bei nuteistojo asmens byla. Teikimas buvo išsiųstas nepažeidžiant Bausmių vykdymo kodekso 167¹ str. 2 d. nustatytų terminų, t. y. 20 darbo dienų nuo prašymo gavimo dienos.“

6.7. „Nuteistasis X [...] nebaudauja. 2019 m. gegužės 13 d. X pateikė pareiškimą reg. Nr. <...>, kuriame nurodo, kad nuo 2019 m. gegužės 13 d. 6.00 val. atsisako imti maistą dėl, jo manymu, Šiaulių TI administracijos teikimo teismui terminų nesilaikymo. Paaškinus nuteistajam apie ruošiamą teikimą teismui ir jo pateikimo terminus, 2019 m. gegužės 14 d. X pateikė pareiškimą dėl badavimo nutraukimo (reg. Nr. <...>). Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. 194 patvirtintų Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių 266 punktu, pataisos įstaigos administracija per tris dienas nuo nuteistojo badavimo pradžios nusiunčia jį pasitikrinti sveikatos ir psichikos būklės. Nuteistasis nutraukė badavimą kitą dieną po paskelbimo, todėl įrašų apie badavimą Asmens sveikatos istorijoje nėra.“

7. Seimo kontrolierius 2019-09-12 raštu Nr. 4D-2019/1-556/3D-2290 papildomai kreipėsi į Šiaulių TI direktorių dėl informacijos patikslinimo. Šiaulių TI 2019-09-20 raštu Nr. S-23034 paaiškino:

„2019 m. rugpjūčio 14 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartimi nuteistajam X paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė pakeista į terminuotą laisvės atėmimo bausmę, nustatant 8 (aštuonių) metų laisvės atėmimo bausmės terminą, bausmę atliekant pataisos namuose. Ši nutartis įsigaliojo nuo jos priėmimo dienos. 2019 m. rugpjūčio 26 d. nuteistasis X iš Šiaulių tardymo izoliatoriaus buvo perkeltas į Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos <...> sektorių.“

Skundo tyrimui reikšmingos teisės aktų nuostatos

8. Ministrų Komiteto rekomendacijoje šalims narės Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ teikiamos rekomendacijos:

„103.1. Režimas nuteistiems kaliniams turi būti pradėtas taikyti iš karto, kai tik nuteistasis pristatomas į kalėjimą, nebent jam jau jis buvo taikytas anksčiau.

103.2. Kuo greičiau po atvykimo, turi būti parengti pranešimai apie nuteistų kalinių asmeninę situaciją, kiekvieno iš jų bausmės atlikimo planai ir paleidimo rengimo strategija.

103.3. Nuteisti kaliniai turi būti skatinami dalyvauti kuriant jų individualius bausmės atlikimo planus.

103.4. Šiuose planuose kaip įmanoma plačiau turi būti numatyta:

- a. darbas;
- b. švietimas;
- c. kita veikla;
- d. rengimas paleidimui.

103.5. Režimas nuteistiems kaliniams taip pat gali apimti socialinį darbą, medicinos ir psichologinę priežiūrą.

103.6. Paleidimo iš kalėjimo sistema turi būti sudedamoji nuteistų kalinių režimo dalimi.

103.7. Kaliniai, jei jie sutinka, gali dalyvauti atkuriamojo teisingumo programose ir skatinami atlyginti žalą padarytą nusikaltimo metu.

103.8. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas sudarant nuteistų kalinių iki gyvos galvos ir nuteistų kalinių ilgam terminui bausmės atlikimo planams ir režimui.“

9. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (BVK):

137 straipsnis „Socialinės rehabilitacijos tikslai, veiksmai ir priemonės“ – „6. Nusikalstamo elgesio rizika vertinama vadovaujantis Kalėjimų departamento direktoriaus aprobuotomis metodikomis ir programomis. [...]“;

157 straipsnis „Lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų“ – „1. Laisvės atėmimo bausmę pataisos įstaigose atliekantys nuteistieji, kurie vykdo individualiame socialinės rehabilitacijos plane numatytas priemones, yra pateikę Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ir kurių nusikalstamo elgesio rizika žema ir (ar) pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką sudaro pagrindą manyti, kad jie laikysis įstatymų ir nenusikals, gali būti lygtinai paleisti iš pataisos įstaigų. Prašymų lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos pateikimo tvarką nustato Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės. [...]“;

167¹ straipsnis. Teikimas laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę pakeisti terminuoto laisvės atėmimo bausme – „1. Ne mažiau kaip dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikęs nuteistasis gali pateikti bausmę vykdančiai institucijai prašymą dėl kreipimosi į teismą, kad jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme. 2. Bausmę vykdanči institucija, gavusi šio straipsnio 1 dalyje nurodytą nuteistojo prašymą, atlieka nuteistojo socialinį tyrimą ir ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo nuteistojo prašymo gavimo dienos kreipiasi į bausmės atlikimo vietos apygardos teismą su teikimu nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, kai yra pagrindas, pakeisti terminuoto laisvės atėmimo bausme. 3. Šio straipsnio 2 dalyje numatytame teikime turi būti nurodyti duomenys apie nuteistojo asmenybę ir jo socialinę aplinką, nustatytą nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos lygį ir kriminogeninius veiksnius, atliktos bausmės poveikį nuteistajam (pažangą mažinant nusikalstamo elgesio riziką, individualiame socialinės rehabilitacijos plane nurodytų priemonių vykdymą, elgesį bausmės atlikimo metu), taip pat duomenys apie nusikaltimu padarytos žalos atlyginimą ar pašalinimą, įskaitant duomenis apie nuteistojo turėtas galimybes ją atlyginti ar pašalinti arba objektyvias priežastis, dėl kurių nusikaltimu padarytos žalos atlyginti ar pašalinti nebuvo įmanoma. Dalinio nusikaltimu padarytos žalos atlyginimo ar pašalinimo atveju teikime taip pat nurodomi duomenys apie nuteistojo galimybes ją visiškai atlyginti ar pašalinti. Be to, teikime turi būti nurodyta, ar nuteistasis pripažįsta savo kaltę ir gailisi padaręs nusikaltimą. Kartu su teikimu teismui nusiunčiama nuteistojo asmens byla. 4. Jeigu teismas atsisako pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausme, pakartotinai teikti šio straipsnio 1 dalyje nurodytą prašymą galima ne anksčiau kaip po vienerių metų po nutarties atsisakyti pakeisti laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę terminuoto laisvės atėmimo bausme įsiteisėjimo dienos“;

183 straipsnis. Bausmių vykdymo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų apskundimas – „1. Viešųjų darbų, laisvės apribojimo, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų pareigūnų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami atitinkamą bausmę vykdančios institucijos ar įstaigos vadovui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo skundo gavimo dienos. 2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas bausmes vykdančių institucijų ir įstaigų vadovų veiksmai ir sprendimai per vieną mėnesį gali būti skundžiami Kalėjimų departamento direktoriui. Šis skundą turi išnagrinėti ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo jo gavimo dienos, o jei dėl skundo atliekamas tyrimas, – per dvidešimt darbo dienų nuo tyrimo baigimo dienos. 3. Kalėjimų departamento direktoriaus veiksmai ir sprendimai per dvidešimt dienų nuo jų įteikimo gali būti skundžiami apygardos administraciniam teismui.“

10. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašas, patvirtintame Kalėjimų

departamento direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211 (toliau vadinama – Aprašas) (akto redakcija, galiojusi nuo 2012-06-28 iki 2019-08-29), nustatyta:

„3. Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų tikslas – nustatyti nusikalstamo elgesio pasireiškimo ateityje tikimybę.

[...]

25. Prieš taikant nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodiką ar pradėdant vykdyti elgesio pataisos programą, asmuo pasirašo sutikimą dalyvauti nusikalstamo elgesio rizikos tyrime ar elgesio pataisos programoje bei sutikimą, kad būtų renkami duomenys iš atitinkamų registru apie jo nusikalstamo elgesio galimą pasikartojimą ateityje elgesio pataisos programos efektyvumui vertinti.“

11. Individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikoje, patvirtintoje Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. V-313 (toliau vadinama – Metodika), nustatyta:

„5. Individualus socialinės reabilitacijos planas sudaromas kiekvienam naujai į pataisos įstaigą atvykusiam nuteistajam.

6. Individualų socialinės reabilitacijos planą sudaro ir jo įgyvendinimo priežiūrą vykdo pataisos įstaigų socialinės reabilitacijos skyrių būrių viršininkai (toliau – būrio viršininkas), tvirtina – įstaigos direktorius arba jo įgaliotas asmuo.

[...]

9. Individualus socialinės reabilitacijos planas yra tęstinis dokumentas, nuolatos peržiūrimas ir koreguojamas atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir/ar intervencinių socialinės reabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus.

10. Individualaus socialinės reabilitacijos plano priemonės aptariamos su nuteistuoju, nustatomi jų įgyvendinimo terminai, išaiškinami priemonės įgyvendinimo vertinimo rezultatai. Nuteistasis savo susipažinimą su individualiu socialinės reabilitacijos planu patvirtina parašu.

11. Individualus socialinės reabilitacijos planas yra registruojamas atskirame Individualių socialinės reabilitacijos planų registre (priedas).

12. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo metu individualus socialinės reabilitacijos planas yra laikomas kartu su nuteistojo Individualaus darbo su nuteistuoju knygele. Nuteistajam išvykstant iš pataisos įstaigos, individualus socialinės reabilitacijos planas kartu su nuteistojo Individualaus darbo su nuteistuoju knygele įdedamas į jo asmens bylą.

[...]

15. Individualų socialinės reabilitacijos planą naujai į būrį paskirtam nuteistajam, jam dalyvaujant sudaro nuteistųjų būrio, į kurį paskiriamas nuteistasis, viršininkas ir pateikia tvirtinti pataisos įstaigos direktoriui arba jo įgaliotam asmeniui per 10 darbo dienų nuo nuteistojo atvykimo į pataisos įstaigą.

16. Per vieną mėnesį nuo naujai į pataisos įstaigą atvykusio nuteistojo paskyrimo į nuteistųjų būrį dienos atliekamas nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimas. Atsižvelgiant į taikytos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos rezultatus nustatomi kintamieji kriminogeniniai poreikiai, turintys įtakos nusikalstamo elgesio rizikai, parenkamos prevencinės ir/ar intervencinės socialinės reabilitacijos priemonės ir šia informacija papildomas individualus socialinės reabilitacijos planas.“

Tyrimo išvados

12. Pareiškėjas Seimo kontrolieriui skundėsi, kad buvo nuteistas iki gyvos galvos, bausmę jau atlieka daugiau nei 25 metai ir norėtų kreiptis į teismą dėl bausmės pakeitimo į terminuotą laisvės atėmimo bausmę, tačiau to negali padaryti, nes niekada nebuvo sudarytas jo individualus socialinės reabilitacijos planas ir niekada nebuvo vertintas jo nusikalstamo elgesio rizikos laipsnis.

13. Skundų tyrimo metu buvo nustatyta:

13.1. Pareiškėjas, atlikęs 20 metų laisvės atėmimo bausmės, 2015-07-24 buvo perkeltas į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją;

13.2. Pareiškėjui atvykus į Pravieniškių PN galiojo dar ankstesnė BVK redakcija, pagal kurią nebuvo numatytas individualaus socialinės rehabilitacijos plano sudarymas nuteistiesiems.

BVK pakeitimai, kai kodeksas buvo papildytas 137¹ straipsniu, numatančiu privalomą ir individualaus plano sudarymą ir rizikos laipsnio įvertinimą, įsigaliojo nuo 2015-09-01. Įsigaliojus naujiems bausmių vykdymą reglamentuojantiems teisės aktų pakeitimams, Pareiškėjo vertinimas pagal OASys metodiką buvo atliktas 2016-01-04 (bendras rezultatas – <...> balai), individualus socialinės rehabilitacijos planas sudarytas 2016-01-05, praėjus daugiau nei trimis mėnesiams nuo BVK 137¹ straipsnio įsigaliojimo;

13.3. Pareiškėjas 2019-03-19 buvo perkeltas į Šiaulių TI, kur naujas individualus nuteistojo socialinės rehabilitacijos planas nebuvo sudarytas, o plano pildymas, šios įstaigos administracijos teigimu, buvo tęsiamas 2016-01-05 sudaryto plano pagrindu.

Šiaulių TI administracija Seimo kontrolieriui pateikė individualaus darbo su nuteistuoju knygelę (kopijas), kurioje yra tik įrašas, kad su Nuteistojo atmintine Pareiškėjas susipažino 2019-07-27, praėjus beveik keturiems mėnesiams nuo atvykimo į įstaigą, ir tai patvirtino parašu, daugiau jokių įrašų nėra. Individualiame socialinės rehabilitacijos plane, kuris sudarytas Pravieniškių pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje, nėra jokių įrašų apie Šiaulių TI Pareiškėjui taikytas priemones, programas ir pan.;

13.4. Šiaulių TI administracija 2019-05-13 pagal OASys metodiką atliko Pareiškėjo nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimą (bendras rezultatas – <...> balas).

Pareiškėjo vertinimas pagal OASys metodiką atliktas Šiaulių TI atliktas praėjus beveik dviem mėnesiams nuo jo atvykimo į įstaigą.

14. Laisvės atėmimo bausme nuteistų asmenų socialinė rehabilitacija, resocializacija ir integracija į visuomenę yra neatsiejama bausmės sampratos dalis, įtvirtinta tiek tarptautiniu lygmeniu, tiek Lietuvos teisės aktuose.

BVK 137 straipsnyje pažymima, kad nuteistųjų socialinė rehabilitacija grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu, o nuteistųjų socialinės rehabilitacijos tikslai yra: mažinti nuteistųjų nusikalstamo elgesio riziką; motyvuoti nuteistuosius ir ugdyti jų gebėjimus socialiai reabilituotis, taip pat savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis; užtikrinti nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, nukentėjusio asmens ir nuteistojo sutaikinimą.

Laisvės atėmimo vietų administracijų veiksmai, susiję su socialinės rehabilitacijos vykdymu, reglamentuojami Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakyme Nr. V-313 „Dėl individualaus socialinės rehabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“, kur reglamentuota individualaus socialinės rehabilitacijos plano sudarymo tvarka. Metodikos 9 punkte numatyta, kad individualus socialinės rehabilitacijos planas yra tęstinis dokumentas, nuolat peržiūrimas ir koreguojamas atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir/ar intervencinių socialinės rehabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus. Vadovaujantis Metodikos 15 punktu, individualų socialinės rehabilitacijos planą naujai į būrį paskirtam nuteistajam, jam dalyvaujant sudaro nuteistųjų būrio, į kurį paskiriamas nuteistasis, viršininkas ir pateikia tvirtinti pataisos įstaigos direktoriui arba jo įgaliotam asmeniui per 10 darbo dienų nuo nuteistojo atvykimo į pataisos įstaigą.

Metodikos 16 punkte numatyta, kad per vieną mėnesį nuo naujai į pataisos įstaigą atvykusio nuteistojo paskyrimo į nuteistųjų būrį dienos atliekamas nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimas. Atsižvelgiant į taikytos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos rezultatus nustatomi kintamieji kriminogeniniai poreikiai, turintys įtakos nusikalstamo elgesio rizikai, parenkamos prevencinės ir / ar intervencinės socialinės rehabilitacijos priemonės ir šia informacija

papildomas individualus socialinės reabilitacijos planas.

15. Pažymėtina, kad norint, jog nuteistojo parengimas paleidimui į laisvę būtų sėkmingas, individualus darbas turi prasidėti nuo pat įkalinimo pradžios. Europos kalėjimų taisyklių 103 punkte numatyta, kad kuo greičiau po atvykimo turi būti parengti pranešimai apie nuteistų kalinių asmeninę situaciją, kiekvieno iš jų bausmės atlikimo planai ir paleidimo rengimo strategija. Nuteisti kaliniai turi būti skatinami dalyvauti kuriant jų individualius bausmės atlikimo planus.

Bausmės atlikimo planavimas yra gyvybiškai svarbi viso bausmės atlikimo ir pasitaikymo proceso dalis, todėl pataisos namų administracijos privalo imtis visų įmanomų priemonių įtraukti pačius nuteistuosius į jų užimtumo planavimą, kad būtų kuo geriau panaudotos siūlomos programos ir priemonės. Sėkmingas nuteistojo išėjimo į laisvę planavimo procesas neatsiejamas ir nuo tinkamo rizikos įvertinimo, susijusio su galima grėsme, kurią gali sukelti nuteistojo paleidimas į laisvę.

Europos kalinimo taisyklėse pabrėžiama, kad ypatingas dėmesys turi būti skiriamas nuteistų iki gyvos galvos kalinių ir nuteistų ilgam terminui kalinių bausmės atlikimo planų sudarymui. CPT (Europos Tarybos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą) 25-ajame bendrajame pranešime apie nuteistųjų iki gyvos galvos padėtį pabrėžė, jog turėtų būti dedamos visos įmanomos pastangos, kad nuteistiems, kalintiems iki gyvos galvos, būtų pritaikytas jų poreikius atitinkantis režimas, kuris kartu padėtų jiems sumažinti nusikalstamo elgesio rizikos laipsnį. Vienas iš pagrindinių principų, užtikrinančių bausmės tikslų pasiekimą yra bausmės individualizavimo principas, kuris reiškia, kad kiekviena bausmė iki gyvos galvos turi būti pagrįsta individualios bausmės planu, kuris turi būti pritaikytas prie kalinio poreikių ir jo rizikos laipsnio

16. Atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytas aplinkybes, darytina išvada, kad tiek Pravieniškųjų pataisos namų-atvirosios kolonijos, tiek Šiaulių TI administracijos nesilaikė teisės aktuose numatyto termino dėl Pareiškėjo įvertinimo pagal OASys metodiką, tačiau Pravieniškųjų PN administracija dėl teisės aktų pasikeitimų turėjo per trumpą laiką įvertinti didelį nuteistųjų skaičių, todėl vertinimas dėl objektyvių aplinkybių buvo atliktas vėliau, o Šiaulių TI administracija nepateikė jokių pateisinamų priežasčių dėl teisės aktuose numatyto termino nesilaikymo ir nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos įvertinimo praėjus dviem mėnesiams nuo atvykimo į įstaigą.

Be to, kaip nustatyta tyrimo metu, Pareiškėjo buvimo Šiaulių TI metu atliktas vienintelis įrašas Individualaus darbo su nuteistuoju knygelėje patvirtina administracijos bendravimą su Pareiškėju, tačiau ir tas padarytas praėjus beveik keturiems mėnesiams nuo atvykimo į įstaigą, o individualaus socialinės reabilitacijos plane nėra jokių įrašų apie Šiaulių TI taikytas priemones, programas ir pan. Todėl kyla pagrįstų abejonių, ar Šiaulių TI administracija tinkamai įvykdė pareigą aptarti su naujai atvykusi nuteistuoju jam taikytinų socialinės reabilitacijos priemonių tinkamą įgyvendinimą ir ar tinkamai pildė individualų socialinės reabilitacijos planą.

Įvertinus šias išdėstytas aplinkybes, darytina išvada, kad Pareiškėjo skundo aplinkybės dėl jo nusikalstamo elgesio rizikos neįvertinimo ir individualaus socialinės rizikos plano nepildymo atvykus į Šiaulių TI pasitvirtino ir šios skundų dalys pripažįstamos pagrįstomis.

17. Pareiškėjas skunduose taip pat nurodė, kad parašė prašymą dėl teikimo teismui dėl bausmės pakeitimo, tačiau Šiaulių TI administracija praleido jo dokumentų teikimo teismui terminą.

Tyrimo metu nustatyta, kad Pareiškėjo 2019-04-09 prašymas dėl kreipimosi į Šiaulių apygardos teismą su teikimu paskirtą laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos pakeisti į terminuotą laisvės atėmimo bausmę užregistruotas 2019-04-30, prašymo pateikimo ir registravimo faktą savo parašu patvirtino pats Pareiškėjas. Šiaulių TI administracija teikimą Pareiškėjui paskirtą laisvės atėmimo bausmę pakeisti terminuota laisvės atėmimo bausme bei nuteistojo asmens bylą

2019-05-24 išsiuntė Šiaulių apygardos teismui.

Lietuvos apeliacinio teismo 2019-08-14 nutartimi Pareiškėjui paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė pakeista į terminuotą laisvės atėmimo bausmę, nustatant aštuonerių metų laisvės atėmimo bausmės terminą, bausmę atliekant pataisos namuose. Ši nutartis įsigaliojo nuo jos priėmimo dienos. 2019-08-26 Pareiškėjas iš Šiaulių TI buvo perkeltas į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją.

18. Bausmių vykdymo kodekso 167¹ straipsnyje numatyta, kad ne mažiau kaip dvidešimt metų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atlikęs nuteistasis gali pateikti bausmę vykdančiai institucijai prašymą dėl kreipimosi į teismą, kad jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė būtų pakeista terminuoto laisvės atėmimo bausme. Bausmę vykdanči institucija, gavusi šio straipsnio 1 dalyje nurodytą nuteistojo prašymą, atlieka nuteistojo socialinį tyrimą ir ne vėliau kaip per dvidešimt darbo dienų nuo nuteistojo prašymo gavimo dienos kreipiasi į bausmės atlikimo vietas apygardos teismą su teikimu nuteistajam paskirtą laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, kai yra pagrindas, pakeisti terminuoto laisvės atėmimo bausme.

19. Įvertinus tyrimo metu nustatytas aplinkybes paaiškėjo, kad, Pareiškėjui parašius prašymą dėl jo dokumentų teikimo teismui, Šiaulių TI reikiamus dokumentus parengė ir išsiuntė teismui per BVK 167¹ straipsnyje numatytą terminą – 20 darbo dienų. Pareiškėjui paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė buvo pakeista į terminuotą laisvės atėmimo bausmę ir Pareiškėjas buvo perkeltas į Pravieniškių pataisos namus-atvirąją koloniją. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad Pareiškėjo skunde nurodytos aplinkybės, kad jo dokumentai neteikiami teismui, nors parašė prašymą, tyrimo metu nebuvo patvirtintos, todėl ši skundų dalis atmestina.

20. Atkreiptinas dėmesys, kad Pareiškėjo skundo tyrimo metu Seimo kontrolieriui kilo abejonių dėl Šiaulių TI gaunamų prašymų / skundų registravimo tvarkos. Pareiškėjas Seimo kontrolieriui rašė, kad prašymą dėl teikimo teismui Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistui jis įteikė 2019-04-09, šią aplinkybę patvirtina ir Seimo kontrolieriui pateiktoje prašymo kopijoje nurodyta data, tačiau prašymas buvo užregistruotas tik 2019-04-30.

Pažymėtina, kad Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklių, patvirtintų Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-118, 9 ir 10 punktuose numatyta, jog įstaigos parengti ir gauti su jos veikla susiję dokumentai turi būti užregistruoti dokumentų registruose ar naudojamose informacinėse sistemose, suteikiant jiems registracijos numerį. Registracijos numeris dokumentų registruose suteikiamas iš eilės. **Dokumentai įstaigoje registruojami vieną kartą – paprastai tą dieną, kai jie gaunami**, pasirašomi ar patvirtinami, jei kiti teisės aktai nenustato kitaip. Jei dokumentų registravimas vykdomas automatizuotu būdu, dokumentai registruojami tą parą, kai jie gaunami, pasirašomi ar patvirtinami.

Įvertinus šias aplinkybes, atkreiptinas Šiaulių TI vadovybės dėmesys į būtinybę gautus visus dokumentus registruoti jų gavimo dieną.

SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAI

21. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, nusprendžia X skundus dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su jo socialinės reabilitacijos plano sudarymu, pripažinti pagrįstais.

22. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nusprendžia X skundus dėl Šiaulių tardymo izoliatoriaus pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su jo dokumentų teikimu teismui, atmesti.

SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJOS

23. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 17 punktu, Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui rekomenduoja:

23.1. imtis priemonių, kad įstaigoje nuteistųjų individualių socialinės rehabilitacijos planų sudarymas ir nusikalstamo elgesio rizikos vertinimas vyktų teisės aktuose nustatyta tvarka ir terminais;

23.2. užtikrinti, kad įstaigoje visi dokumentai, įskaitant ir suimtųjų / nuteistųjų prašymus ar skundus, būtų registruojami teisės aktuose nustatyta tvarka.

24. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad informacija apie siūlymų (rekomendacijų) nagrinėjimą Seimo kontrolieriui turi būti pateikiama nedelsiant priėmus sprendimus dėl priemonių, kurių bus imamasi, atsižvelgiant į Seimo kontrolieriaus siūlymą (rekomendaciją), bet ne vėliau kaip per 30 dienų nuo siūlymo (rekomendacijos) gavimo dienos.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas